

CARLES BOSCH DE LA TRINXERIA

L'HEREU NORADELL
LLUITES DE LA VIDA

Edició i introducció de Josep Camps

EDITORIAL BARCINO · IMPRESCINDIBLES

Biblioteca de Clàssics Catalans

**CARLES BOSCH
DE LA TRINXERIA**

**L'HEREU NORADELL
LLUITES DE LA VIDA**

Edició i introducció de Josep Camps

EDITORIAL BARCINO · IMPRESCINDIBLES

Biblioteca de Clàssics Catalans

Imprescindibles. Biblioteca de Clàssics Catalans, 15

Primera edició: març de 2026

© de l'edició i la introducció: Josep Camps, 2026

Il·lustració de la coberta: iStock/bauhaus1000

Reservats tots els drets d'aquesta edició:
Editorial Barcino, SA
Carrer dels Almogàvers, 214, 08018 Barcelona
www.editorialbarcino.cat

Edició núm. 930
Dipòsit legal: B 2022-2026
ISBN: 978-84-16726-61-5

Revisió de l'original: Gemma Bartolí
Correcció de proves: Maria Toldrà
Assistents editorials: Arnau Alcalde i Alba Màrmol
Disseny de la coberta: Duró Studio
Disseny de l'interior: Duró Studio i Tono Cristòfol
Preimpresió: Tono Cristòfol
Impressió: Gràfiques Ortells 2025 S.L.

Í N D E X

INTRODUCCIÓ	7
Una vida a banda i banda dels Pirineus	9
El món literari: excursionisme i societat	13
Literatura, ideologia i modernitat.....	22
<i>L'hereu Noradell</i> , un punt de trobada entre el romanticisme i l'interès per la realitat.....	27
Criteris d'edició	37
 BIBLIOGRAFIA.....	 41
 LLUITES DE LA VIDA. L'HEREU NORADELL.	
ESTUDI DE FAMÍLIA CATALANA	45
Al lector.....	49
I.....	61
II	67
III.....	73
IV	79
V	103
VI.....	111
VII.....	115
VIII	129
IX.....	139

X	151
XI	159
XII	169
XIII	181
XIV	187
XV	195
XVI	203
XVII	211
XVIII	217
XIX	227
XX	231
XXI	239
XXII	247
XXIII	255
XXIV	263
XXV	271
XXVI	277
XXVII	287
GLOSSARI	291

INTRODUCCIÓ

Una vida a banda i banda dels Pirineus

Carles Bosch de la Trinxeria és un autor que encara viu a l'ombra de Narcís Oller, el més destacat novel·lista del Vuit-cents català, i sovint se l'ha etiquetat com a «narrador realista» al costat de Joan Pons i Massaveu, Dolors Monserdà o Josep Pin i Soler. Aquesta simplificació de la seva trajectòria literària amaga, tanmateix, un escriptor més que notable, tal com intentarem fer evident al llarg de les pàgines següents.

Abans d'endinsar-nos en els viaranys per què travessa la literatura de Bosch, cal presentar les dades biogràfiques essencials d'una persona que coneixia, a partir de les vivències personals, les dues bandes d'uns Pirineus escapçats per una frontera que havia esdevingut, des de mitjans del segle XVII, més administrativa que no pas real. El nostre autor va néixer el 15 de maig de 1831 a Prats de Molló, al Vallespir, a la casa pairal de la seva mare, Anna Maria de la Trinxeria, avui dia el número 3 del carrer de les Santes Justa i Rufina. A la façana hi sobresurt una placa commemorativa de l'efemèride col·locada pels Amics de la Sardana el 1986. Per part materna, Bosch

descendia de l'antiga família dels Trinxeria, ben coneguda entre la petita noblesa pirinenca; no en va, un avantpassat, Josep de la Trinxeria, fou un dels caps de la fracassada revolta, anomenada popularment dels Angelets de la Terra, contra el rei Lluís XIV per derogar l'impost de la sal creat pels francesos el 1661, dos anys després de la implantació del Tractat dels Pirineus. Des d'aquell moment, els Trinxeria van tenir el patrimoni repartit entre dos estats, el francès i l'espanyol, i van haver de pagar, en conseqüència, els impostos a dues administracions diferents.

Bosch va passar bona part de la seva joventut a Montalbà de la Frontera, un municipi de la comarca de la Fenolleda, al qual dedicarà una novel·la homònima el 1891. Va obtenir, posteriorment, el títol de batxillerat en lletres i ciències a Tolosa de Llenguadoc, però també va estudiar agricultura i botànica a Montpeller. Aquesta formació podria explicar l'innegable coneixement que tenia de la novel·lística francesa contemporània, encapçalada per Honoré de Balzac, a qui tant admirà. Bosch, com a membre d'una nissaga de propietaris rurals, estiuejava als balnearis vallespirencs d'Arles i de la Presta, on va conèixer importants personalitats europees i catalanes, tant pel que fa a la política com a la literatura, i va viatjar per diversos països d'Europa (Itàlia, Suïssa, França, especialment la zona dels Alps). Quant a Barcelona, la ciutat no li era una desconeguda. Semblantment al que faran anys després Josep Yxart i Narcís Oller, s'hi havia traslladat per poder dedicar-se al comerç. Hi va romandre fins a la mort del seu avi, el 1864, un «ciutadà honrat de Barcelona», cosa que el va obligar a fixar la residència a la Jonquera, al número 34 del carrer Major, la casa pairal coneguda com Can Amat, per tal de fer-se càrrec del patrimoni familiar, en què destacaven uns extensos boscos de suro. De tota manera, la vinculació amb Prats de Molló no cessà a causa de les llargues estades estiuenques

El món literari: excursionisme i societat

D'acord amb l'inventari de Pep Vila i Joaquim Vilar, el 1854 Bosch publicava el seu primer text, «Une ascension au Canigou», al diari de Perpinyà *Journal des Pyrénées-Orientales*. No serà fins al 1884, trenta anys més tard, canviant el francès pel català, que donarà a conèixer un altre text, «La mort tràgica de mossèn Pere Roquer», a les pàgines de *La Renaixensa*, una revista en què va col·laborar de manera assídua com també en d'altres de coetànies: *La Veu del Montserrat* i *Butlletí de l'Associació d'Excursions Catalanes*. Bona part dels textos publicats els va aplegar en quatre reculls de narracions —*Records d'un excursionista* (1887), *Pla i muntanya* (1888), *De ma collita* (1890) i *Tardanies* (1892)—, que, amb quatre novel·les —*L'hereu Noradell* (1889), *Montalba* (1891), *L'hereu Subirà* (1891) i *Lena* (1893)—, conformen una obra literària que, com es pot observar, es va editar en un lapse de temps relativament breu, 1887-1893. Maspons i Labrós, a la necrològica que va redactar per al *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, valorava el conjunt de la producció narrativa de Bosch, que distribuïa en dues classes, «unes descriptives, excursionistes; altres socials, novel·les». I afegia:

En les primeres serà difícil arribar a més: l'exactitud és assombrosa; un, llegint-les, se sent transportat al mateix lloc que es narra, s'hi identifica; en les novel·les i quadros de costums esbrina les passions i sos mòbils, se fica en la societat, rica o pobra, per a fuetejar sos vicis, per a alabar ses virtuts i creències. Sobretot en lo que es distingeix és en la descripció de caràcters, amb la força amb què els manté, amb lo vigor amb què els tracta, i és de molt mèrit per ell que fins en Pereda l'hagi reconegut mestre en això i li hagi enviat preuades alabances. (pàg. 265)

Bosch es va donar a conèixer el 1887 amb la publicació, als cinquanta-sis anys, de *Records d'un excursionista*. El recull va ser rebut positivament per la crítica i el va convertir en un dels escriptors més representatius de l'època. Com bé va demostrar Neus Aragonès a *Carles Bosch de la Trinxeria i l'excursionisme*, els relats, que conjuminen científicisme (l'observació de la natura) i romanticisme (l'aplec de cançons i llegendes, però també la voluntat de divulgar l'arqueologia, la toponímia i la història), descriuen les activitats humanes pròpies del Vallespir i l'Alt Empordà, les comarques on va viure l'autor i va realitzar, majoritàriament, les seves excursions i caceres. El llibre, a més, pot llegir-se com una guia de viatges pel seu intrínsec valor documental, que no deixa lloc a la fantasia. Així, a «Una excursió als cingles de Talaixà» descriu dos itineraris, un a la cascada d'Anníbal i l'altre a l'indret esmentat al títol, mentre que a «Excursions i caceres» presenta una travessa des de Prats de Molló al Coll de Mentet farcida d'observacions pel que fa al calçat, el vestit i el menjar. Els relats són també el testimoni d'unes formes de vida pròpies de l'Antic Règim (amb els costums ancestrals i la religió com a pilars), que Bosch veia conservades en alguns sectors del món rural en el moment en què començava a experimentar uns canvis, lligats al capitalisme, que el trasbalsaran profundament, com foren la fil·loxera o el caciquisme. Un costumisme rural ben diferent del que produïen els escriptors urbans, que s'abocaven als tòpics més estereotipats. El 1888, a *El año pasado*, Yxart afirmava, elogiosament, a propòsit de *Records d'un excursionista*:

Muy pocos habrá en que el sentimiento de la naturaleza, ignorándose a si mismo, se comuniqué con más intensidad y con aquella simplicidad grandiosa de los grandes maestros. [...] ¡Cómo encantaría su grueso desenfado a Pérez Galdós! Después de su *Fortunata*

de Bosch. I és de justícia destacar-hi el paper pioner que hi va tenir Jordi Castellanos amb l'article «Bosch de la Trinxeria i la novella», publicat el juliol de 1972 a la revista *Serra d'Or*, que va servir per a posar les bases a la bibliografia moderna de l'autor. Una tasca que han prosseguit, entre d'altres, Neus Aragonès, Enric Cassany, Josep M. Domingo, Lluís Serrano, Antònia Tayadella, Pep Vila o Joaquim Vilar. Els treballs més representatius de cadascun els citem a la bibliografia.

Literatura, ideologia i modernitat

Bosch va fer explícites en diversos textos les seves reflexions a propòsit d'una sèrie de temes relacionats amb la dedicació a la literatura. Sens dubte, podem considerar el pròleg a *L'hereu Noradell* com el text programàtic i més complet que va redactar sobre el fet literari. L'autor hi identifica, d'antuvi, «novella moderna» amb «novella de costums de la societat actual», entenent el terme en el sentit del francès *mœurs* (la societat coetània) i no de *coutumes* (el folklorisme). Pel que fa al gènere de la novella, el defineix com

un quadro de grans dimensions, de primer, segon i tercer terme, amb figures ben dibuixades, de bon colorit, realçades pel clarobscur ben entès. Un quadro roblert de veritat, de poesia i de vida, on se manifesten los caràcters i passions dels personatges que l'animen, personatges d'avui dia.

Fixem-nos que, si bé la definició remet al realisme, la recerca del que hi ha de bell i d'utòpic en el relat —la poesia— fa que se n'allunyi. Establint un correlat amb el món de l'art, en el pròleg Bosch

feia esment de les «ideals composicions» dels pintors renaixentistes Raffaello Sanzio, Luis de Vargas, Joan de Joanes, «que s'admiren com s'admira lo bell, l'hermós», però prenia partit per «lo realisme i originalitat de Goya». No és d'estranyar, per tant, que proposi que la història, a més de veritat i ficció —el contacte amb la vida diària—, ha de contenir una dosi de didactisme: «De totes les composicions literàries, la novel·la és la més aprofitosa per a nostra instrucció. És una forma viventa afegida a les lliçons del filòsof i del moralista». Breu: amb l'objectiu d'instruir el públic i partint d'un discutible «realisme poètic», la ideologia ha de ser l'element primordial del relat. Yxart, a la ressenya de *L'hereu Noradell* publicada a *El año pasado*, sintetitzava aquestes afirmacions amb una frase: «vivificar la realidad con elementos éticos, con ideal inspiración» (pàg. 74).

Quant als models literaris, Bosch escull una opció realista: Honoré de Balzac, a qui qualifica de «lo rei dels novel·listes» (en el prefaci a *Lena* el presentarà com el «gran observador del cor humà»). Ara bé, aquest no és l'únic model a seguir, sinó que n'hi ha d'altres de més vàlids per a construir una novel·la moderna de consum: Alexandre Dumas fill, Octave Feuillet, Georges Ohnet i George Sand (pseudònim d'Armandine Aurore Lucile Dupin). Uns narradors que, si bé parteixen de Balzac, «s'han inspirat de son mètode d'anàlisi i de son realisme més o menos purificat per un buf de poesia», se'n distancien perquè «la veritat i l'estudi del cor humà dominen en llurs novel·les». En una carta a Yxart, datada l'1 de juliol de 1890 i donada a conèixer per Josep M. Domingo, es refermarà en aquestes idees: Balzac és «lo creador de l'escola realista; i també lo és per a la majoria dels crítics francesos i estrangers»; Dumas fill «nos ha fet conèixer, en ses comèdies i novel·les socials, lo ver document humà, [...] i si no figura entre els primers novel·listes,

llengua literària sigui prou sòlida, es podrà fer el pas cap a la novel·la moderna:

Aleshores la novel·la, la gran novel·la, deurà entrar en lo gran món positivista de nostres costums (*mores*), on brollen los vicis, virtuts, flaqueses, passions, tempestats, riqueses i misèries de la vida social. Aquí trobaran nostres novel·listes una vena inagotable que durarà fins que una terrabastada de nous alarbs acabi amb nostra civilització.

Una modernitat temàtica que identifica amb la nova societat urbana. I, amb una actitud digna d'un croat de la causa, aquest és el pla que seguirà: talment un díptic, l'iniciarà amb una novel·la rural (*L'hereu Noradell*) i el continuarà amb una de ciutadana (*L'hereu Subirà*). A l'endemig, *Montalba*, en què, com hem indicat, el món ciutadà és mostrat des d'una perspectiva rural. De tota manera, en una carta a Narcís Oller datada el 5 d'abril de 1889 i que, com les adreçades a Yxart, també ha donat a conèixer Josep M. Domingo, Bosch explicita que l'objectiu principal, abans de fer el pas cap a temes ciutadans, és aconseguir un públic lector:

Ens hem de concretar a fer novel·les senzilles, d'argument interessant, que es llegeixin amb gust, exagerant un xic la bondat dels caràcters a fi de que es vegi que la nostra terra tan bescantada pels castellans té costums sanitoses i hombría de bé. Hem de fer per manera que nostres novel·les sien llegides, a més de la burgesia, pels vilatges i masies on lo catalanisme és encara desconegut. (pàg. 492)

Un objectiu que intentarà dur a terme prenent com a punt de partida un model català ben definit: Narcís Oller. Els motius

de l'admiració els exposa en una carta que li adreça el 9 de gener de 1889:

Vostè ha sigut el primer en fer-nos conèixer la verdadera novel·la catalana de *mœurs*, de costums, de caràcters, amb fonda coneixença del cor humà, estil natural, elegant, manejan la llengua catalana com ningú. Fou al llegir sa prosa que se'm despertà les ganes d'escriure en català; puix pensava que nostra llengua aixafada, aplastada, muda durant tants anys, corsecada per l'alè empestada de nostres dominadors castellans, ja no podria pretendre a ser la llengua literària com ses germanes neollatines. (pàg. 490)

Si bé el narrador valenc esdevé l'exemple d'una adopció viable del realisme modern, la lectura que en fa Bosch és força restrictiva, ja que no es planteja una mirada aprofundida de la societat rural i urbana que coneix, sinó que el que en veritat li interessa —i remetem, de nou, al pròleg a *L'hereu Noradell*— és «un estudi senzill de costums (*mores*), de caràcters, on he volgut provar de dissecar un xic lo cor humà».

***L'hereu Noradell*, un punt de trobada entre el romanticisme i l'interès per la realitat**

L'hereu Noradell va publicar-se el 1889 a la Impremta «La Renaixença». El títol anava acompanyat de dos subtítols que evidencien la proposta de Bosch de reflectir, seguint uns paràmetres realistes, la societat coetània: el darwinian «lluites de la vida», que el narrador defineix com «la llei fatal que en aquest món terrenal domina nostra existència», i el d'encuny balzaquí «Estudi de família catalana», que remet a la literatura documental.

he vist que feia parlar massa en castellà i m'apartava dels sers interessants deixats en lo casal Noradell; además, és tant l'odi i despreci que sento per tot lo que put a castellà i costums d'aquella terra, que d'una revolada he tirat los esmentats capítols de racó. (pàg. 494)

I hi insistia en el pròleg a *L'hereu Subirà*:

Tenia escrits tres capítols que explicaven eix canvi sobtat de vida i de caràcter d'en Marçal Noradell; mes l'acció es passava a Madrid; sa esposa i sa filla s'hi trobaven amb ell, i al rellegir eixos tres capítols, vegí que la novel·la s'apartava de les costums catalanes per a tornar-se madrilenya, lo que certament no s'hauria avingut amb lo títol d'*Estudi de família catalana*; además, escrivia eixes costums madrilenyes amb certa repugnància; la ploma se m'encaïllava. (pàg. XIII)

Yxart i Sardà també comenten a les respectives ressenyes altres elements que consideren deficients de *L'hereu Noradell*: la impressió de ser escrita sense un pla preconcebut, producte de l'espontaneïtat amb què Bosch escrivia («su obra parece un fajo de notas para escribir la novela, pero no esta misma novela», pàg. 80, afirmava Yxart), la fràgil psicologia dels personatges, l'excés d'idealisme (o de sentimentalisme) a la trama o la preeminència de la descripció per sobre de la narració. Un altre crític, Ramon D. Perés, al llibre *A dos vientos*, comentava que Bosch havia malbaratat un argument que «contiene la urdimbre de una novela importante», però que «no acaba de tejerla, se espanta de acabarla trágicamente, como estas cosas acaban en realidad, y se arregla de modo que la termina con un casamiento providencial de esos que ya no creemos los lectores de ahora» (pàg. 316). Amb tot, els tres crítics no s'estaven de

remarcar-ne aspectes positius que resumim amb una citació de Sardà: «Confieso que me he leído *L'hereu Noradell* de un tirón, con placer extraordinario, con honda emoción a ratos» (pàg. 197). Jordi Castellanos, en el pròleg a l'edició de 1979, feia seves les crítiques d'Yxart, Sardà i Perés. De tota manera, també posava èmfasi en la citació precedent de Sardà i considerava *L'hereu Noradell* un veritable document històric i literari, mereixedor de figurar a «Les Millors Obres de la Literatura Catalana», una col·lecció divulgativa que va assolir un extraordinari èxit de vendes.

Vista des de la perspectiva actual, no hi ha dubte que *L'hereu Noradell* és una novel·la digna i ben escrita. La descomposició del món rural (a Josep M. Balcells li recordava, salvant les distàncies, l'inici de *Bearn o la sala de les nines*, de Llorenç Villalonga) o l'ambient anticastellà, propi d'una època en què Catalunya volia que fos reconeguda la seva personalitat política, són només dos aspectes que juguen a favor de l'actualitat de l'obra. El 2012 Vicenç Pagès Jordà, des de la *Revista de Girona*, en remarcava, com havia fet també Anton Busquets i Punset el 1902 al setmanari *Juventut*, l'escena inicial —després de vendre hortalisses, ou i aviram al mercat de Figueres, el vell Joan torna a casa i, després de diverses parades per parlar amb els pagesos amb què es troba al camí, arriba al mas, on s'assabenta que l'amo està malalt— i la definia de «magistral, àgil, cinematogràfica» (pàg. 84). I, després d'una lectura minuciosa de la novel·la, l'autor d'*Els jugadors de whist* en reclamava una nova edició, ja que la considerava com la més reeixida de les que va escriure Bosch. I ho corroborava amb la següent afirmació: «No veig que sigui gaire inferior a Narcís Oller» (pàg. 84). Una comparació afalagadora, i més si tenim en compte que Oller, a ulls de la historiografia literària del nostre país, és considerat, encara avui dia, el millor narrador del Vuit-cents.

Criteris d'edició

Davant l'absència del manuscrit, la present edició de *L'hereu Nora-dell* parteix de la primera, publicada el 1889 per la Impremta «La Renaixensa», i l'única que va veure la llum en vida del seu autor. La nostra voluntat ha estat respectar el text primigeni, que hem revisat i adaptat seguint els criteris per a l'edició d'obres contemporànies de la col·lecció «Imprescindibles». Al llarg d'aquest procés hem tingut ben en compte les afirmacions que va efectuar el 1997 Jordi Castellanos en un article redactat amb motiu del centenari del traspàs de l'escriptor: «A Bosch de la Trinxeria se l'ha de llegir assaborint la llengua literària del XIX, amb castellanismes i calcs de tota mena, però també amb una immensa riquesa lèxica i sintàctica» (pàg. 135) i que, de fet, ja és el criteri que segueix la col·lecció «Imprescindibles» de l'Editorial Barcino.

Regularitzem l'ús de la puntuació d'acord amb les normes actuals quan podia donar lloc a confusions i canviem l'ordre dels punts suspensius de darrere dels signes d'exclamació i interrogació, que situem davant dels dos signes esmentats, en el cas que siguin necessaris. Pel que fa als diàlegs introduïm guionets per tal d'explicitar els incisos que, en l'original, anaven entre comes. També regularitzem l'ortografia d'acord amb la normativa actual, l'ús de majúscules i minúscules, i l'apostrofació. Corregim igualment *ab* per *amb* i *puig que* per *puix que*, recuperem els sons elidits (*no'ns* > *no ens*, *qu'és* > *que és*), eliminem la *erra* final dels infinitius de la segona conjugació (*viurer* > *viure*, *creurer* > *creure...*) i regularitzem la grafia d'alguns mots per tal de facilitar-ne la lectura (*brenar* > *berenar*, *vrema* > *verema*, *conciència* > *consciència*, *somès* > *sotmès*, *pendre* > *prendre*, *escarbat* > *escarabat*, *orde* [en el sentit de disposar les coses] > *ordre...*). Amb tot, mantenim l'accent diacrític a la forma verbal

só (soc), de llarga tradició escrita, i conservem la essa sonora fricativa en aquells casos en què la modificació de l'ortografia afectaria la pronúncia (*horisont, cotisació, realisar, caracterisen*). Així mateix, mantenim les formes ioditzades (*vui, veiam*), la forma aglutinada *perxò (per'xò)* i la conjunció *e* davant dels mots començats per *i*.

Morfològicament conservem el gènere dels mots tal com apareixen en el text (*les costums, les corrents, les estables*), la forma femenina en els adjectius que, normativament, tenen una sola terminació (*intelligentia, diferenta...*), els infinitius acabats en *-guer (poguer, volguer...)*, els gerundis en *-guent (tinguent, haguent...)* i els usos pronominals no normatius (*divertiu's, participa'ls, se'ls hi'n...*).

En el terreny sintàctic, mantenim la preposició *a* davant del complement directe, la preposició *de* davant de la conjunció *que* i els usos que atorga l'autor a les preposicions *per* i *per a*. Respectem també altres aspectes sintàctics no normatius com els gerundis de posterioritat, la locució *en quant a* o la perífrasi verbal *tenir que*.

Quant al lèxic, mantenim les variants formals avui dia considerades dialectals o col·loquials (*professó, xalabret, xucar, surgir, llegítim, mellors...*), així com els castellanismes (*novedat, adefesi, requiebro, aislades, iglésia, lladrit, xatxarra, robustès, corassa, sarpar, invernader, estragos...*) i els gallicismes (*avilit, pervenxa, etamina...*). Pel que fa als antropònims i topònims els esmenem d'acord amb les formes pròpies de la *Gran Enciclopèdia Catalana* excepte *Gerona*, ja que l'autor, en el pròleg, afirma preferir-lo a la forma normativa *Girona*; *Empòries*, que recull el *Diccionari català-valencià-balear*; *New York*, que és tal com es deia a l'època; i, finalment, *Alemània* i *Inglaterra* (i derivats), uns castellanismes ben vius encara en la llengua col·loquial. Reservem l'ús de la cursiva per als usos emfàtics marcats per l'autor, per a frases senceres en llengües que no siguin el català, i per a aquells castellanismes que presenten algun tret fonètic no

adaptat al català (*agasajo...*). Transformem els numerals ordinals en lletres i desenvolupem les abreviatures del tipus *D.* o *St.* per les corresponents *don* o *sant*. Finalment, esmenem les errades tipogràfiques de l'original (*confasses* > *confuses*, *servial* > *servil*, *resolució* > *resolució*, *propeta* > *propera*, *quadre histèric* > *quadre històric...*), incloent-hi els noms dels personatges mal citats (*Gustave Ohnet* > *Georges Ohnet*, *Georges Sand* > *George Sand...*).

Tanquem aquesta edició amb un glossari on es poden trobar aquelles paraules que podrien resultar obscures als lectors d'avui, i que mostren la riquesa lèxica de Bosch de la Trinxeria.

Agraïm, per acabar, a Gemma Bartolí, Narcís Figueras, Anna Llovera, Maria Toldrà, Lluís Serrano, Joan Ramon Veny-Mesquida i Pep Vila l'ajut prestat al llarg de l'elaboració d'aquesta nova edició de *L'hereu Noradell*.

LLUITES DE LA VIDA
L'HEREU NORADELL
ESTUDI DE FAMÍLIA CATALANA

AL LECTOR

En la crítica del meu darrer llibre, *Pla i muntanya*, de l'illustrat crític en T. Poch de Negre, estampada en *La Renaixensa*, a l'acabar son article diu: «Desitgem de tot cor que l'autor de *Pla i muntanya* faci una grossa volada, que emprenga la gran novel·la... La literatura pàtria l'espera en aquest camp per a adjudicar-li nous llores, i nosaltres per a tributar-li l'aplaudiment a què sens dubte se farà acreedor».

Gràcies mil! Mes sap mon distingit crític que m'ha posat en grave compromís... Emprendre la gran novel·la! És bo per dir; se necessita una dosis de talent no poc comuna de la que careixo. Ademés, se presenta un entrebanc que, fins a cert punt, dificulta la composició de la novel·la moderna, de la novel·la de costums de la societat actual. M'explicaré. Però, abans d'explicar-me, què entén mon distingit crític per gran novel·la?

Vol dir sens dubte un quadro de grans dimensions, de primer, segon i tercer terme, amb figures ben dibuixades, de bon colorit, realçades pel clarobscur ben entès. Un quadro roblert de veritat, de poesia i de vida, on se manifesten los caràcters i passions dels personatges que l'animen, personatges d'avui dia; perquè si reculem

anys enrere, fins al segle passat, ja no presentarà igual interès. Llevat d'un quadro històric, sempre les escenes de nostre temps seran preferides.

Per a pintar semblant quadro s'ha d'ésser un gran pintor, no hi ha dubte; pintor de gran mèrit.

Doncs bé, al meu modo de veure, eix mèrit del pintor no té comparació amb lo mèrit del gran novel·lista de talent. Perquè, ademés de reunir en sa novel·la totes les belles qualitats del quadro en composició, dibuix i colorit, hi deu entrar també la vida, lo moviment, les passions, los caràcters —que s'han de sostenir sense deixà'ls mai decaure—, la imaginació, l'estudi psicològic, crítica, observació. En una paraula, fonda coneixença del cor humà.

La novel·la no vol mediocritat ni mitjania. És com un instrument: lo violí, lo piano. Si no és tocat per un virtuós, un mestre, no dona gust, ningú fa un pas per a sentir-lo.

Nosaltres hauríem de distingir la gran novel·la amb la petita o sia novel·leta, com los francesos, que ne diuen *roman* i *nouvelle*. Per ells, lo *roman* és la gran novel·la.

És d'eixa gran novel·la que parla sens dubte mon crític, en Poch i Negre.

Examinem, doncs, lo que hem d'entendre per *roman* de costums... Encara una paraula que no em satisfà. Per què no hem de tenir un mot equivalent a *mores*, en llatí, *mœurs*, en francès? *Roman*, novel·la de *mœurs*; no de *coutumes*, d'usages. La novel·la dita de costums és més folklòrica que de *mœurs*.

* * *

La gran novel·la té un títol de glòria que no li ha sigut sempre reconegut: és l'antiguitat del seu origen.

Nostres antepassats escrivien *Empordà*, com ho he vist en escriptures dels sigles passats en los manuals de l'arxiu que guarda lo notari de Figueres, en Francisco de Paula Comas.

Ademés, lo erudit cronicaire de Gerona (i no Girona, de *Gerunda*, en llatí), en Claudi Girbal, escriu Empordà; lo mateix que el malagunyat Alart, arxiver de la província rossellonesa.

Empordà és conforme a l'etimologia llatina *Emporium*.

Això dit, recomano ma novel·leta a la benevolença del lector i a la crítica dels distingits confreres de la premsa. Si ho fan, a més de quedar-los-hi molt agraït, me donaran coratge per a continuar ma tasca.

I ara que em perdonin d'haver posat tanta rama en eix pròleg, abusant de llur benèvola paciència.

C. Bosch de la Trinxeria
La Jonquera, 1 de gener 1889

L'HEREU NORADELL

I

Quan un surt de Figueres per la carretera de França envers la frontera, després d'haver caminat uns nou quilòmetres, se troba, a la dreta de la carretera, un cip o fita de pedra calcinal, d'un metre d'alçària, que indica lo camí veïnal de dos pobles quals noms porta gravats: Vilarnadal i Masarac.

Eix camí era antigament camí de bast; en lo temps vell no transitaven gaire los carros; los únics que es veien i que es veuen encara són carros primitius, prehistòrics, tirats per un parell de bous. Avui eix camí porta lo nom pretensió de carretera, i lo cip esmentat li dona encara més importància.

A fe que lo dit camí se troba com se trobava en les centúries passades, estret, encaixonat, vorejat de marges embardissats de garrolles, romegueres, sarsaparrella i esparregueres; enmig de la bardissa grisenca de polseguera, enlairada pel tramuntanal, sobresurten llargs punyals d'atzavara de punta afilada. A voltes és tan enfonsat per les aigües, que sembla un còrrec. En temps de pluges, a l'hivern, a més del pedregam que els pagesos hi tiren de llurs camps, s'hi fan unes roderes i uns sots que donen, al vehícul que s'hi arrisca, un traqueig i un trontoll que us deixa capolat.

A les dues de la tarda d'un dia de juliol, en Joan, del casal Noradell, vellet de setanta-cinc anys, després d'acabat lo mercat del dijous de Figueres, on havia vingut lo matí per a vendre hortalissa, ous i vi-ram, collà la mula al carret i se dirigí envers lo carrer de la Jonquera i carretera de França, per a tornar-se'n a casa.

Sentat damunt la post del carret, lo pipot encès, tot alegro i satisfet per l'àpat copiós, arregat de bon vi, absorbit a l'hostal de la Tona, atiava a voltes la mula que semblava tenir son:

—Arre, Castanya! Veiam si et despertaré!

I li clavava una xurriacada sobre les anques:

—Apa, cançonera! Que es fa tard i vol ploure!

Mes la mula, que coneixia lo geni bondadós de son amo, no en feia gaire cas.

La carretera anava plena de gent que se'n tornava a casa: carros, cavalcadures, pagesos de calces amples de vellut blau, gec i armilla curta, adornada de penjolls de botons daurats, faixa i barretina vermella... corrues de pagesetes, faldilles retrossades, calçades d'espardenyes, eixerides, lleugeres, conversant i rient amb llurs xicots, enmig de núvols de pols que aixeca la ponentada... Un sol roent que excita lo cant monòtono i estrident de les cigales amagades dins la rama dels olivars.

—Adeu-siau, Joan!

—Adeu, bona gent, adeu!

—Recados a en Rafel, a la Josepa! —(los masovers del mas Noradell).

Era molt conegut... Feia tants anys que anava al mercat del dijous!

Quin temps més xafogós! A voltes ratxes de vent calent escombren la carretera, enlairant la pols en torbellí; fadrins i pagesetes

giren l'esquena, tapant-se els ulls, embolcallats en nuvolada de polseguera. Una blanca faixa de bromes, uniforme, anivellada, cenyeix la cordillera pirinaica: estesa a mitja falda, s'arrossega per les fondalades de les Salines i Recasens, descobrint a claps lo castell de Bellaguarda i la blanca ermita de Santa Llúcia, daurada pel sol.

Arribaren als Hostalets, veïnat de Pont de Molins. Tota la comitiva se deturà davant una porta damunt la qual penja un ram de pi ressecat. Dins l'entrada, una tauleta placada de zinc, amb gots, copes, ampolles de xarop i anisat, un poal ple d'aigua, platerada de carquinyolis i paperines d'anís.

—Joan, que no voleu beure un cop?

—No vindrà mal. Tinc lo canyó encrostat de pols.

Deturà la mula, i al volguer baixar del carret, una noieta burlona li digué:

—Joan, voleu que us donga la mà?

—Sí, noia, amb molt gust, i una abraçada també.

—Barra que us toc, Joan! —li digué un fadrinet—. Seu pas amussat! Això de demanar una abraçada ja no és del vostre temps.

—Tu ho dius, Quet. Has de saber que els anys no fan pas la vellesa.

Aqueixa resposta feu riure les noies, i totes lo bromejaven, que se'n veia un embull.

—Vaja! Joan, aquí teniu la copeta d'aiguardent... Au! Trinquem... A la vostra salut.

—A la vostra, i a la de la fadrinalla.

Begueren la copeta d'un glop. En Joan tornà a pujar al carret i tota la jovenalla continuà camí enllà. Uns i altres s'anaven separant dirigint-se cadascú a llur mas, donant-se l'endeu-siau.

Abans d'arribar al còrrec de Ricardell, lo carret d'en Joan trencà a la dreta, fregant lo cip, prenguent lo camí de Masarac.

II

L'antic patrimoni Noradell és un dels més rics de l'Empordà: consisteix en camps de conreu, olivars, prats, closes i gran extensió de vinyes al pla i en los aspres de la falda del Pirineu, entre los pobles d'Espolla i de Rabós, que donen un vi que es pot comparar als mellors vins d'Andalusia.

En efecte, les vinyes d'aquells terrenos granitoesquitosos, situades en les serres que formen les estribacions del baix Pirineu, sostingudes per parets de pedra seca, escalonades, per a evitar l'arrastre de les terres en temps d'aiguats, es troben a recés de la tramuntana; lo sol hi cau de plom, i pel juliol i agost, pedres i terrosses cremen. També, quina vegetació més verda i ufana! La vinya s'hi complau; lo seu toriam s'entrellaça d'un cep a l'altre i, quan ve el setembre, fa goig de veure la bonica raïmada que porta cada cep.

Eixos serrats eren àrids, coberts de pedregam, matolls d'argelagues i garrolles que pasturaven les cabres, lo que donava un producte insignificant. Los hereus de casa Noradell donaren eixes terres en emfiteusis als menestrals i treballadors de la terra dels pobles de Sant Climent, Espolla i Rabós, quins, amb molt treball, n'han fet uns terrenos dels més productius de l'Empordà. Paguen a llur

senyor lo terç i quart de raïms, amb obligació de portar-los a les tines de l'amo. Fan vi pel gasto i per vendre. Los raïms, que casi tots són garnatxes, donen un vi licorós de quinze i setze graus, que venen a trenta-cinc i quaranta pesseses la carga de cent vint litres.

* * *

Lo casal Noradell està situat a un quart del poble de Masarac, a mitja hora del poble de Sant Climent, al peu de la riera que davalla de les obagues de Recasens i se junta al Llobregat prop de Peralada. Sos marges són ombrejats de frondoses arbredes de verns, salzes i polls; no hi falten prades i closes de bona herba que dona al bestiar de llana una carn saborosa.

* * *

Lo poble de Masarac és adossat en amfiteatre a la falda d'un turonet encatifat de garrollam, trist, rònec, de poques cases, poblat per pagesos i jornalers que viuen de la terra. No s'hi veu cap arbre per prendre l'ombra; a l'estiu, hi cau un sol roent que crema i emmorrina les cares d'aquells pagesos.

De dia lo poble és desert; homes i dones amb ses eines van al treball de bon matí i ne tornen quan és ben fosc. Sols queden a casa los vells i criatures, alguns porcs que es veuen a morrejar pels racons i femers enmig de pollets i gallines que cloquegen.

* * *

La iglesieta de Masarac se troba a un quartet del poble, no lluny de la riera, prop del molí Noradell. És d'estil romànic del segle XI.

Sa portalada crida l'atenció de l'arqueòleg per sa elegància i riquesa de detalls.

És l'antiga iglésia del priorat benedictí dependent del monestir de Sant Pere de Roda. Son claustre és del tot enderrocat, res se coneix. Los vells edificis del petit convent, abans habitats pels monjos benedictins, serveixen avui d'alberg a alguns pagesos de Masarac, com també al senyor rector, mossèn Esteve, que hi té la rectoria.

La iglésia és d'una sola nau, tota de pedra picada. Lo seu interior no ofereix res de particular; sols un retaule d'època més recent, dividit amb quadrets pintats a l'oli, que representen la vida d'un sant. Tenen prou mèrit.

La iglesieta ha sigut rebatuda a l'exterior i pintada de groc i blanc a l'interior. És un adefesi degut a algun rector amic de virolaines, com tants n'hi ha encara desgraciadament en nostres pobles muntanyesos, que fan més mal a nostres antics monuments que la mà destructora de la vellura.

* * *

Lo casal Noradell és independent de la casa dels masovers i caserius que serveixen per a l'explotació agrícola del patrimoni. Reuneix tot lo confortable d'una casa de senyors rica, oferint les conveniències de casa rural i de ciutat.

S'entra per una gran portalada de pedra picada a un pati interior enllosat, que rep la llum per una espaiosa claraboia reixada de filferro i envidriada. Damunt la porta se veu l'escut dels Noradells; al capdavant del pati, una escala de pedra, ampla, suau, a doble barana de ferro, per on se puja a la porta, cancell del primer pis. Vastes estàncies ben moblades; eixida arquejada que volta la casa a migdia i ponent, envidriada a l'hivern, a l'estiu adornada d'arbustos i flors flairoses.

III

Al pujar, en Joan, a la sala del casal, trobà los seus amos molt afligits.

Don Jaume no s'havia aixecat de tot lo dia. Deia que li mancaven les forces i es restà al llit, lo que no deixà de sorprendre; puix que, encara que d'edat, acostumava a ser molt matiner, i ningú es recordava que hagués fet un dia de llit. Tant a l'estiu com a l'hivern era dels primers aixecats, menant pressa al servei, fent aixecar a tothom; puix deia que lo massa dormir atontava i envellia. Se passejava sala amunt sala avall fins que era ben de dia; allavors se n'anava a fora amb lo bestiar, los jornalers, a l'horta a arregar l'hortalissa, feina que s'ho prenia com volia, cargolant alguns cigarrets de tabaco negre que li portaven de Cadaqués. A les vuit se'n tornava a casa per esmorzar amb lo porró i forquilla, deia que la xacolata era bona pels capellans i que un got d'aigua fresca debilitava. Acabat d'esmorzar tornava a sortir fins al dinar, fent lo mateix a la tarda. A les vuit, resat lo rosari, havent sopat, se n'anava al llit. Alt, magre, amples espatlles, ossat, colrat del sol, cara afaitada, fisonomia enèrgica, cabells blancs, llargs al clatell i polseres; vestit sempre de vellut de cotó, calçat de sabates ferrades i d'esclops a l'hivern, en temps d'humitats... Mai s'havia vist home tan ferreny.

La família, assustada, parlà d'anar a cercar lo senyor Pere, lo metge de Masarac.

A les vuit del matí, donya Caterina, en Marçal i la Teresa entren en sa cambra.

—Pare —li digué son fill—, si li està bé farem venir lo metge.

—No estic per metges! Mai cap m'ha polsat... Que vinga lo senyor Pere com amic, mes com a metge, de cap manera!

Vingué lo senyor Pere, senyor de seixanta anys, encara solter, fisionomia oberta, prou entès per sa llarga experiència, molt amic de la família.

Ans d'entrar en la cambra del malalt, demanà explicacions a en Marçal.

—Què té?

—Res. Diu que res li fa mal; sols ressent gran debilitat... I quan s'està al llit, ja pot ben creure que es troba aixafat. No sé si es fa càrrec del seu estat, però jo crec que sí. Vostè coneix lo gènit de mon pare. Vostè sap que mai ha volgut creure amb la medicina i que no és amic de metges. Doncs, vostè mateix.

Entraren en sa cambra.

—I això? Don Jaume, també es vol tornar peresós de no voler-se aixecar?

—Senyor Pere, tinc a la ratlla de vuitanta. Ha arribat la meva hora.

Lo metge se'l mirà i vegé a sa cara senyals que no li agradaren.

—Home, no digui això! Vostè té encara robustès per arribar a noranta.

—Senyor Pere, no em faig cap il·lusió. Que vinga la mort en bona hora, ja estic preparat. Só cristià i no la temo.

Lo senyor Pere li estrenyé sa mà febrosa amagrida, es retirà de la cambra diguent al malalt:

—Això no serà res. Vostè fa bé d'estar-se al llit... Dos dies de repòs i prou. Encara hem de celebrar aquest any i altres la festa de Sant Miquel de la verema, veritat?

—Serà lo que Déu voldrà.

Al ser a la sala, digué a en Marçal:

—No hi ha res a fer. Sa naturalesa és com la màquina d'un rellotge del tot usada de massa servir; los ressorts ne són gastats. Se morirà com un pollet sense que ningú se n'adoni. Facin-lo sacramentar.

—Pobre pare! —digué en Marçal—. Quina resignació!

* * *

Lo mateix vespre en Joan i lo boer anaren tot seguit a Masarac a avisar lo senyor rector pels sacraments.

Eren les vuit de la nit, la campana tocà a combregar. La nova corregué tot seguit pel poble. Se juntaren a la iglésia algunes veïnes amb caputxa negra i una candeleta a la mà per acompanyar Nostromo. L'escolanet obrí lo paraigua de domàs vermell, i lo combregar se dirigí envers lo casal Noradell.

A mig camí tots los servents de la masia, amb llur candeleta a la mà, seguiren la professó, mentres l'escolanet tocava per moments la campaneta, toc lúgubre que feia parar lo cant dels rics-rics i granotes de la riera. Lo cel, ennuflat; no es veia cap estrella. Envers Recasens, en les fondalades, una faixa de bromes negres que augmentava la foscor, bufava un aire fred i humit. Prompte lo vent apagà les llums; sols mossèn Esteve se guiava amb la llanterna de llauna, arrovellada, sense vidres, roblerta de foradets, contenen un cap de ciri encès que donava una claror esmortuïda.

Llampegava a ponent; se sentien los roncs fondos de la tronada.

IV

En Marçal Noradell, al morir son pare, tenia quaranta-cinc anys. De bona estatura, ferreny, ple de salut, moreno, mirada intel·ligenta. Portava tota la barba retallada de dos centímetres. Caràcter sèrio, afable, fisonomia distingida que respira bondat.

A l'acabar sos estudis a l'Institut de Gerona, son pare, volguent-ne fer un bon agricultor, un bon pagès com ell, lo feu anar a l'Escola d'Agricultura de Montpeller, on passà tres anys, dedicant-se a tots los treballs pràctics i teòrics de la terra, estudiant les ciències naturals.

Acabats sos estudis agrícols, feu un viatge a Inglaterra, on, durant un any, perfeccionà los coneixements adquirits a l'Escola de Montpeller.

Al tornar a casa sos pares es posà al front del seu patrimoni, que aviat feu l'admiració dels propietaris rurals de l'Empordà.

En los camps del pla de Peralada adoptà arades de ferro especials que es feu venir d'Inglaterra, tirades per quatre i sis bous, per a desfonar los camps. Se procurà les mellors màquines modernes més conegudes per llur perfecció: segadora, dalladora, batedora, rampí, etc.

Les terres dels fondals, improductives pels aiguamolls, les feu drenar convertint-les en userdars de gran producte.

També millorà sa raça bovina, ovina i porcar amb un toro, un moltó marrà, i un verro, que comprà al Concurs Regional de Brusselles. En una paraula, en Marçal, per sos coneixements culturals teòrics i pràctics, augmentà de molt lo rèdit del patrimoni Noradell.

Los pagesos, sempre rutinaris, aferrats als costums de la vellura, al veure aitals novetats, feien la mitja rialla, aquella mitja rialla compassiva de saberuts: «Se coneix que l'hereu Noradell és home d'innovacions... Té més teoria que pràctica... Al cul del sac veurem les engrunes... Se farà més savi que ric».

Mes, al veure lo brillant resultat obtingut en les terres i bestiar del patrimoni Noradell, no pogueren més que admirar i felicitar a don Marçal.

* * *

A vint-i-quatre anys se casà enamorat amb una filla de la família Noguer de Sant Feliu de Guíxols, del comerç. La Teresa, que és i ha sigut per ell bona esposa, bona mare per sa filla, en qui ha trobat una amiga carinyosa, bona cristiana, vivint sols por son marit, sa filla i sa sogra; dona de seny, bona mestressa de casa, estimant lo seu espòs com en los primers dies de casada. Mai cap borrall de broma ha enterbolit la puresa de llur cel sempre serè.

* * *

Al començar eixa relació, llur filla Mercè tenia divuit anys. Son pare i sa mare la idolatraven, puix que, de tres criatures que va tenir la Teresa, dues varen pujar al Cel.

En sa infantesa era dèbil, malaltissa. Als set anys canvià sa naturalesa, i amb l'ajuda dels banys de mar i de sorra, que anava a prendre a l'Escala, amb sa mare, a cal seu oncle Paulí, se tornà robusta, enfortida per les emanacions salitroses, i colrada pel sol i aire de mar.

Sa mare la guardà a prop seu fins passada l'edat crítica. A tretze anys la portà al col·legi de monges del Sagrat Cor de Sarrià, on s'hi quedà fins a setze anys. Completada sa educació, tornà prop dels seus pares, a la casa pairal.

La Mercè, a divuit anys, era ja dona formada, esvelta, rossa, ulls blaus expressius, fisonomia simpàtica, però un xic massa sèria. Tot ella reflexava la robustès de son cos i la puresa de son cor; caràcter bondadós, d'exquisita amabilitat, semblant-se per ses bones qualitats a la seva mare.

A l'estudiar sa fisonomia, se notava a voltes una expressió d'altivesa que qualsevol contrarietat feia ressortir més encara; eix petit defecte era degut a sa excessiva sensibilitat i a l'ésser massa mimada de sos pares. També, podem afegir, a la importància que li donava lo títol de pubilla Noradell.

Molt amiga d'aucells i de flors. Los aucellets que té a l'aucellera del jardí, al costat de la glorieta, són los seus amics, conversa amb ells. Ella sola cuida de portà'ls-hi aigua i panís, amb mates d'escarola ben blanca.

Les flors i arbustos que voregen los camins ensorrats del jardí i de l'horta són hermosíssims.

Al caure la tarda, a posta de sol, se posa un davantalet de tela blava i barret de palla, arruixa les flors amb la regadora. Ne té de precioses; s'enfada amb les abelles atrevides que s'introdueixen dins llurs calzes, obrint i esparpillant sens pietat llurs pètals i etamines per a robar-ne lo pol·len. Cada dia ne feia hermoses toies per a adornar los gerros de son oratori i de sa cambra.

* * *

En Marçal, al deixar l'administració del patrimoni a sa esposa, nomenà no obstant un procurador de confiança per a millor direcció dels treballs i comptabilitat agrícols, recomanat per mossèn Esteve, lo rector de Masarac.

Se diu Francesc Saqué. Havia estudiat per capellà; mes morí son benefactor i no pogué seguir la carrera per falta de recursos.

És fill d'un mas dels voltants de Garriguella, orfe de pare i mare. Es trobava sol, desemparat, quan fou recollit pel senyor rector de Garriguella, que ne feu son escolà i començà a li donar los primers elements d'instrucció.

Al veure sa aplicació i bones disposicions, l'envià a Gerona a prop d'un seu amic, canonge a la Seu. Los pocs parents que li quedaven eren pagesos pobres com ell.

És un jove d'uns vint-i-tres anys, de bons sentiments, molt honorat, intel·ligent, prou instruït, però molt tímid i vergonyós per causa de sa pobresa i humilitat.

Coneix lo patrimoni Noradell per haver-lo en Marçal empleat algunes vegades a la cobrança dels censos i terços dels emfiteutes. Vivia en un mas prop de Masarac, ajudant a les feines del camp,

del bestiar, guanyant poca soldada, contentant-se de menjar pa i vestir-se, aprofitant les hores que podia fora del treball per alimentar sa intel·ligència, repassar i estudiar els llibres seus i los que li deixava mossèn Esteve, qui l'apreciava molt per lo bon minyó que era.

Rebé les instruccions i recomanacions per tot lo referent al patrimoni. Fou allotjat en lo casal.

Com ja era conegut de la família, la Teresa i la Mercè ne tingueren una vera satisfacció. Soles, sense en Marçal, s'haguessen trobat massa aislades.

En Francesc tenia sa cambra junt a son despatx, independent de les demés estàncies de la família.

Acompanyat d'en Cabreta, recorregué tot lo patrimoni de Masarac, Rabós i Espolla, posant-se al corrent de tots los treballs agrícols iniciats per en Marçal. Fou presentat als masovers, servents i treballadors de les masies.

* * *

La Teresa i la Mercè reprengueren llur vida acostumada i feines de la casa.

Eren a primers de setembre. Quan la calor del dia havia minvat, sortien a la tarda a passeig, a voltes acompanyades d'en Francesc. La Mercè, amb vestit curt, barret de palla d'amples ales, riallera, esvelta, lleugera, collint floretes, perseguint papallones. S'havia fet un filat de gasa blava amb bossa, posat al cap d'una canya, per agafar-les al vol; no per a picar-les amb agulla en planxeta de suro... Quin horror! Mes sols per a contemplar-les de més a prop, admirant los hermosos colors de llurs ales vellutades i finura de llurs antenes, fent-les voleiar dins sa cambra, jugant amb elles. Després obria la

finestra per donà'ls-hi llibertat, seguint amb sa mirada llur vol capritxós a través dels camps assoleiats.

* * *

Aquella tarda dirigiren llur passejada envers la vinya de la riera, més propeta del mas. Seguiren un viarany dins l'arbreda que voreja la riera i closes, encatifat d'herbam i margaridoies. Entraren en lo molí Noradell, sobre la mateixa riera, ombrejat d'olms, molí d'hivern, primavera i fi de tardor, d'una sola mola, de bassades, puix que no porta la riera prou aigua per a moldre a rec corrent.

Sortí a la porta del molí lo moliner, la cara i vestidura enfarinada, barretina en mà, saludant-los:

—Bones tardes tinguen... Volen descansar? Tomasa! Porta cadires!

Vingué la Tomasa, una jovenassa robusta, d'amples caderes i abultada pitrada, seguida de dues criatures bessones arrapades a ses faldilles, rosses com un fil d'or. La Mercè volgué acariciar-les posant-se-les a sa falda; mes feren lo petarrell, esclatant en plors, estirant llurs bracets envers llur mare, qui les hagué d'abraçar i petonejar per a fer-les callar.

La Tomasa, que acabava de treure lo pa del forn, regalà a ses mestresses una coca de farina de mestall que la Merce posà dins son cistellet per a berenar.

Continuaren llur passeig pujant un turó on per d'allà es troba la vinya.

La tarda és hermosa; lo cel, serè. A ponent, la posta de sol cobreix de calitja tota la cordillera pirinaica. Damunt d'ella, a gran altura, una aglomeració de cirrus esclatants, amuntonats, franjats de flonja neu enlluernadora, deixen passar, a claps, nimbes de fletxes d'or

VI

Feia quatre mesos que l'hereu Noradell era a Madrid. La vida que portava era ben diferenta de la vida quieta i pacífica de Masarac, enmig del carinyo de sa família, dels seus treballadors i feines del camp. Vivia a la fonda d'Ambaixadors del carrer de Sant Jeroni, prop del Congrés, sol, aislat, freqüentant poc lo gran món; aprofitant sa estada per a estudiar tot lo que ofereix de remarcable la capital, sos museus, ses iglésies, sos passeigs, ses biblioteques. Passava llargues hores al Museo del Prado admirant les obres mestres de l'escola espanyola, extasiant-se davant los quadros de Murillo, Velázquez, Ribera, i sobretot del pintor aragonès Goya, tan hàbil i original.

Recorria los carrers i mercats de Madrid, estudiant les costums populars tan diferents de nostres costums catalanes. Observant, notant ses impressions.

En lo Congrés prengué seti a la dreta, escoltant, analisant, votant segons son criteri, sempre en bé del país.

No s'atreví a prendre la paraula. Volia abans conèixer lo terreno que trepitjava, estudiant a fons les qüestions econòmiques amb son clar e intelligent criteri català; se reservà per la segona legislatura. Mes prompte compregué la política madrilenya. Sos nobles

sentiments no es podien avenir amb l'engany i l'astúcia d'aquells homes de partit que sacrifiquen la nació a llur interès. Sa honradès, son caràcter franc, català, topava amb aquelles costums de xatxarra i fingiment que caracterisen los pobles decadents. Comparava los discursos eloqüents, sí, mes buits, de nostres oradors, amb los discursos sensats, pràctics dels diputats inglesos que havia tingut ocasió d'oir vàries vegades durant sa estada en Inglaterra.

Admès en los salons de la bona societat madrilenya, fou seduït per l'amabilitat, la finura, aquell parlar atractiu, superficial, pel qual la llengua castellana sembla feta exprés, de gent que viuen de dia al dia, que no tenen maldecaps, segurs que no els hi faltarà la pluja d'or que les províncies espremides aboquen a llur capital.

* * *

Ell, home del camp, agricultor, amant de la naturalesa, de sa riquesa, de sos productes, recorria los voltants de Madrid. Sos ulls seguien a pèrdua de vista les ones d'aquelles serralades àrides, cremades pel sol, sense cap matoll, sense verdor... Un immens desert sense oasis.

Prompte fou pres de *spleen*, d'enyorança... Cap català de cor es pot fer a viure en aquella terra on tot li fa recordar l'absència de sa pàtria estimada.

Se tancaren les Corts, i lo diputat empordanès es dirigí a l'Estació del Nord, pujà al vagó, sacudint abans de sos peus la pols de la coronada vila.

Com se li dilatà el cor a l'entrar a Catalunya, a l'oir en la estació d'Almacelles tothom parlar en català...! Si hagués gosat, hauria besat la terra de sa pàtria...!

* * *

Quina alegria al casal Noradell al saber lo retorn d'en Marçal!

La Teresa i sa filla l'anaren a esperar a l'estació de Figueres. Aquella estació de trist record de plors, de desesperació de la despedida, dels crudels adeus, amb aquella campana lúgubre que senyalà la separació, amb aquell xiulet estrident de la locomotora que esqueixà el cor, emportant-se lo ser estimat... Ara la campana té un toc joiós, argentí; lo plomall vaporós del tren que arriba es veu córrer a glopades per la planura, a través d'olivars i arbredes; lo xiulet de la màquina ja no és estrident, al contrari, s'ha tornat sonorós, suau... commou i augmenta los glatits del cor... Ah! Reveure lo ser que tant s'estima després de tant temps de separació! Quines abraçades! Quina alegria! En Joan, entendrit, los ulls humitejats, amb sa mà tremolosa estrenyé la mà del seu amo. L'andèn era ple d'amics i coneguts que havien vingut a rebre'l. Abraçades, apretades de mà a uns i altres... Se'n veia un embull.

Per fi pujaren a la tartana, i cap a Masarac. La mula semblava participar de l'alegria de sos amos. Emprengué lo trot, lo cap alt, fent drincar sa joiosa cascavellada.

A la creu del terme trobaren en Francesc, en Cabreta, la Margarida, masovers, amb tots los servents del casal i masia que lo vingueren a rebre. A tots tocà la mà. Donya Caterina, a l'abraçar-lo, plorava d'alegria; ben cert que se rejuvení de cinc anys.

Amb la presència d'en Marçal, la masia recobrà sa animació. L'alegria tornà en lo cor oprimít de la Teresa.

VII

S’apropava la diada de Sant Miquel, diada d’inauguració de la verema en tot l’Empordà.

Ja han arribat los boters de Figueres amb llurs fadrins i ses eines. En lo pati i baixos de la casa se sent matí i tarda lo pim i pom de llurs maces; resserren els cèrcols de ferro del botam i lli-guen vims a les semals.

* * *

La vigília de Sant Miquel se nota en lo casal i masia gran animació: les dones escombren i desteranyinen la tina que conté més de tres mil hectolitres de vi, la freguen i netegen. És tota enrajolada de rajola envernissada de València; llueix com un mirall. Don Jaume, Déu lo tinga a la Glòria, la feu reconstruir a tot gasto; és una de les mello-res que, al morir, deixà als hereus Noradell. Los homes porten feixos de pàmpols amb penjols de raïms, heura i llorer: ne fan garlandes amb cintes violades, clavades amb simetria a les parets, al voltant de la tina.

La Mercè ha collit del jardí garbes de flors per a adornar los pit-xells de la taula baixada dins la tina amb sos corresponents bancs.

La Margarida treu de l'armari de la roba blanca estovalles, tovallons i coberts de boix de Tortellà lluents com marfil. Les criades, atrafegades, paren taula.

Anaven a celebrar la festa de Sant Miquel, patró dels vinyataires, festa que es fa cada any en lo casal Noradell amb un abundant àpat i balles a l'era.

Ja de bon matí s'apleguen a la masia boters, traginers, carreters, vinyaters, premsaires, colidores jovenetes dels pobles d'aquells encontorns, esperant amb deler l'hora de sentar-se a taula. Tots van mudats de festa: les noies, un ramet al pit; los joves, un clavell al plec de la barretina. Tot són rialles i festeigs. La Teresa i la Mercè se miren des de l'eixida aquell floreig de jovent alegre.

Ja acaba d'arribar lo metge de Masarac.

—Déu lo guard, senyor Pere.

—Déu vos guard, jovenalla, Déu vos guard...

És molt estimat. Tothom li vol bé. Va tot endiumenjat: levita de llargs faldons, corbata blanca, barret de feltre, armilla groga. Per sota d'ella penja una clau de rellotge, grossa pedra vermella quadrada, encastada de coure, de l'antigor. Se'n pujà al casal a saludar la família Noradell.

I mossèn Esteve? Se fa molt esperar... Deu tenir un bateig... Sol arribar cada any al punt de migdia... No li agrada ésser matiner... Menos que tinga poagre... Quin sentiment tindria!

Tothom vigila el rellotge de sol del casal. És dels rellotges més bonics del terme: rodejat de dos palmes pintades de verd i blau, lligades amb un llacet vermell. L'agulla surt de la boca d'una cara de lluna de galtes inflades, ulls grossos rodons, nas aixafat, que fa l'admiració d'aquells pagesos. Fa alguns anys que lo feu un peïrer molt saberut de la vila de Torroella de Montgrí, de molta anomenada. Totes les cares de lluna dels rellotges del Baix Empordà eren

fetes per ell. Parlava llatínòrum i solia rodejar la cara de lluna d'una inscripció llatina. La del rellotge del casal deia «Tego quod detego»,* inscripció filosòfica que era un enigma per la gent de Masarac. Mai ningú havia sabut lo que volia dir... I ne voleu de comentarís!

L'agulla marcava tres quarts per les *piadoses* o sia les dotze, hora de la dinada. Molts la vigilaven, lo cap enlaire, boca badada, badalls de gana. Lo mestre boter de Figueres, que es pintava de savi, digué, al mig d'un rotllo, que ell sabia lo que aquelles lletres volien dir.

—Què volen dir? Veiam... —feren alguns badocs.

—Escolteu bé... —tots s'aproparen—. *Tego*, rucs; *quod*, més; *detego*, que rucs.

—I vós també, mestre.

—Jo no, perquè ho he sabut traduir.

* * *

Migdia...! Les piadoses...! A taula...! A taula...! Tothom corre envers la tina. Una escala de gat hi està posada. Les nines volen baixar primer que els nois... Oh! Ca! Cap se les escolta! Quins atrevits! Davallen enmig de crits i rialles fent enfadar los vellets, en Joan i la Margarida, que no estan per jocs.

—Si mossèn Esteve fos aquí, això no succeiria.

Quan tots són aplaçats, baixen la família i els amics convidats. Mossèn Esteve arriba tot esbufegant... De poc no hi és a temps... S'eixuga el front amb son mocador gran com un llençolet, de fil, blau amb quadrets ribetejats de vermell... Ha tingut de batejar dos bordegrassos... Just avui! Quan fa cinc mesos que no ha tingut

* *tego quod detego*: amago allò que revelo [amago (sota l'ombra de la vara o gnòmon del rellotge de sol) allò que mostro o revelo (l'hora)].

cap bateig! L'hereu Noradell presideix; té al costat seu sa mare, donya Caterina, que ell i en Cabreta han ajudat a baixar. No ha mancat mai a tan joiosa festa; diu que s'hi torna jove. És costum patriarcal dels Noradells que los passats de la casa han sempre celebrat fa centúries.

Quin espectacle més original i pintoresc, lo veure tota aquella entaulada, al fons d'una tina espaiosa que rep onades de llum zenital per l'ampla obertura de la volta, reflexada per les lluentes parets de rajola vermella de València, deixant los extrems de la taula en obscuritat relativa i al centre una clapada de llum rogenca que encén les cares dels convidats! Quadro estrany, de vigorós clarobscur, com un interior flamenc de taverna de Teniers.

Ans de començar lo convit, en Marçal feu, com cada any, una curta invocació a sant Miquel. Tots s'alçaren amb molt recolliment, fora barretines:

—Benaurat sant Miquel, vós, que en seu tan gloriós, beneïu la verema d'aquest any i lliureu nostres vinyes de plagues i malòries.

Tots respongueren «Amén».

S'assentaren i vinga queixalades... La viram de la Margarida pagava la festa; bé prou es veia, amb la plomissada i caps d'ànec escampats pel pati. Quina animació! Quin dinar més alegre! Quina gana tothom! I quin xerricar!

L'àpat es prolongà fins a les dues, hora en què la jovenalla es dirigí a l'era, on un tamborí i fluvíol los feu ballar tota la tarda.

* * *

L'endemà, a trenc d'alba, tota la colla prengué lo camí de la vinya, començant la verema per la vinya de la riera i seguint amb les demés.

Quina matinada més hermosa, casi sens aigualera! Una faixa de bromes d'un nivell exactíssim embolcalla l'immens amfiteatre de

l'alta carena pirinaica. Los cims més alts són daurats per los raigs del sol ixent, en tons d'un rosat pàllid. Una lleugera boira s'estén en tota la plana de Castelló. Ve dels estanys de la Muga, on se sent a voltes lo bruel legendari. Allà, a l'Orient, un incendi d'or i foc encén els núvols estirats a l'horisont del mar... Surt el sol esplèndid, radiant. Son reflexo, en lo raig visual, s'estén, lliscant sobre l'aigua com un riu d'argent fos salpicat de palletes d'or, onejant, tremoloses, enlluernadores. Los cims de Sant Pere de Roda, les escales d'Anníbal, lo castell de Montgrí, tot lo circo que enclou el golf de Roses, la planura de l'Empordà, amb sos olivars, arbredes, vilatges i cloquers, prenen un color daurat més encès. S'alça un oreig fresquet, agradable, impregnat d'emanacions marines.

Camins i viarany van plens de corrues de vinyaters que es creuen amb les colles de collidores donant-se els bons dies. Un alè de vida anima i alegra los extensos vinyats de les serralades empordaneses.

A la vinya de la riera s'hi aplega un floreig de noies dels masos i pobles veïns, quiscuna amb lo seu cistellet sobre el braç, posades en renglera, faldilles retrossades, davantalet de tela; tallant, amb ganivet de fulla reblincada, els raïms que posen dins lo cistell, traent abans amb cuidado los grans dolents. Quan el cistell és ple, lo buiden dins les semals que els hi porten els vinyaters; los raïms són lleugerament premsats i buidats dins la tina.

* * *

Ja el sol és alt i comença a picar; ja se sent lo brunzit de les abelles i vespes que es tiren dins les semals, atretes pel most. Lo premsaire n'és emborbostit; les mànegues de camisa, retrossades fins al colze, una pedra plana a les mans, encorbat, pitja los raïms. Ne treu els braços vermells que regalen de most llefiscós, mentres les collidores

aboquen dins la semal que premsa llur cistell ple, fent-lo rabiari de tant que li'n tiren.

—A poc a poc, que no puc aguantar...! —i, per fer-les despitari, els hi passa sa mà llefiscosa per la cara—. Ui, Guidó! Que n'ets, de remaca!

—Ciset, me la pagaràs...! —i tot fregant-se les galtes amb lo corn del davantal—. Aqueixa no te la perdono!

—Vols que et dongui una abraçada?

—Fuig, potiner...!

—Vaja! Noies —diu en Joan—, prou jocs! Cadascuna a sa feina.

* * *

Tot és animació i alegria en aquell estol de collidores. N'hi ha de joves, de velles, de guapes; mes hi domina la jovenalla. La Tuies és de les més eixerides. I la Marió...? On és la Marió...? Què s'ha fet...? Ella que tant havia recomanat a en Joan que no l'oblidés per la verema...! Tot són cançons i rialles. Una d'elles, avispada, de fisonomia burlona, entona una cançoneta nova, i totes repeteixen la tonada:

Ai! La pobra Marió
diu que vespa l'ha picada...

Ha, ha, ha!

Li clavà tan mal fibló
que sa galta n'és inflada.

Ha, ha, ha!

Son promès va anar trobar
que li tragués la fiblada.

XXVI

La família Noradell sortia de la iglésia de Masarac, on havia assistit als funerals de l'aniversari anyal de la mort de donya Caterina. Després de despedir los convidats a la porta de la iglésia, es dirigiren a llur casa. Lo metge de Masarac, lo senyor Pere, los acompanyà un tros de camí, puix feia alguns dies que en Marçal li donava inquietud. A voltes sa mirada atònita, distreta, algunes paraules incoherents, li feien témer un principi de lesió cerebral.

Res havia deixat conèixer a la Teresa ni a la Mercè, encara que bé prou havien elles notat un canvi en l'estat d'en Marçal; mes l'atribuïen a les penes i sentiments de llur crítica posició.

Diuen que los disgustos maten; és cert. Les lesions que prevenen de nostres sofriments morals afecten massa nostre organisme; la sacudida arriba fins a les fonts de vida i no té cura.

L'hereu Noradell, abans tan robust i ferreny, ara es sentia aixafat, disminuïdes ses forces, son cap sempre barrinat per la mateixa idea que no el deixava mai: lo trist i horrorós pervenir seu i de sa família. S'encaminava insensiblement a la bogeria o a una afecció orgànica de cor.

* * *

Sa esposa i sa filla feien tot lo que podien per animar-lo; mes era en va. Veien que s'aflluia, que a voltes son esguard prenia un aspecte estrany. Aleshores redoblaven llurs carícies, demostrant-li alegria que no sentien, fent esforços per distraure'l, somrient davant d'ell d'aquell somriure dolorós que trenca el cor, puix llur aflicció igualava la d'en Marçal, encara que llur resignació era sostinguda per llurs oracions a la Reina del Cel.

* * *

La dona té més força per a resistir als embats de la vida, es pot dir que per a ella sofrir és sa norma: Déu l'ha creada per això. La seua vida és tota de sofriment; los dies de bonança per ella són ben comptats. Parlo de la dona cristiana; si no fos la fe ardenta que sol tenir, cauria com nosaltres, vençuda en la terrible lluita.

* * *

I en Francesc? Pobre Francesc...! Al veure lo sofriment moral tan crudel d'aquella desgraciada família, era ple de neguit i tristesa, puix veia que no hi havia consol per a ella ni salvació. Sabia que lo dia menos pensat vindria un nou amo que els trauria de llur casa pairal. Ah! Per què Déu no li havia donat la riquesa? Amb quin entusiasme i alegria l'hauria oferta als seus benefactors! Lo seu amor per la Mercè era negat al fons de son pobre cor adolorit per la pena amarga que l'oprimia.

* * *

Abans d'arribar al casal, lo senyor Pere es despedí per anar a visitar un malalt que tenia en un mas per allà prop.

—Coratge, don Marçal! No es deixi abatre, animi's. Després del mal temps surt l'arc de Sant Martí.

—Ah, senyor doctor, les alegries d'aquest món són acabades per a mi! Sols demano a Déu salut per a poguer lluitar amb lo treball contra el trist pervenir que se'ns espera!

Encaixà amb lo senyor Pere. La família Noradell entrà en sa casa pairal, pujà a la sala per a, abans lo dinar, resar lo sant rosari i pregar per la difunta i demés passats de la casa.

* * *

En Francesc, al sortir dels funerals, havia tingut d'anar a Garriguella a veure lo segrestador per un assumpto d'en Marçal.

* * *

Després de resar es sentaren a taula. La Margarida portà una sopa d'oli bullida, fesolets i enciam. Feia temps que no tastaven carn. Per a ells, cada dia era dia de dejuni de quaresma. Si encara haguessen menjat eix frugal dinar amb gana; mes, això no...! Dinar trist, silenciós.

La Mercè s'esforçava de distraure a son pare, també a sa mare, puix la Teresa era febrosa, les llàgrimes havien cavat fonda arruga; ja no podia més. Sabien que la subhasta del llur patrimoni era fixada pel dijous vinent: solament set dies els hi restava per a saber l'hora fatal d'ésser desposseïts de llur casal, del casal de sos antepassats, on havien nascut, on havien gosat dels sants afectes de família, tan ple de dolços i sagrats records! Oh! Eixa idea los tenia postrats...! Com podien tenir gana!

Tot just havien resat lo benedícite que, de sobte, sentiren fressa de cascavells. Una tartana acabava de parar-se davant lo portal de la casa. Ne baixà un senyor d'edat vestit de paltó llarg i tarot, de fesonomia respectable.

En Marçal tremolà, puix que res de bo podia esperar de semblant visita que no podia venir sinó del jutjat.

Baixà a rebre'l i, al veure lo senyor Aymar, es refé del sobresalt. Mes la pallidesa de sa cara persistí, haguent-se de posar la mà al cor per a comprimir ses palpitations.

—És vostè don Josep...! Quin bon vent lo porta? —i encaixaren amistosament.

—Com estan donya Teresa i la senyoreta Mercè?

—Bé, molt bé... Faci el favor de pujar...

Entraren a la sala.

—Teresa! Mercè! Don Josep Aymar, lo notari de Castelló.

Després dels saludos, en Marçal apropà una butaca a don Josep.

—Segui! —digué la Teresa—. Vostè estarà cansat.

—No es molesti, senyora. He vingut amb tartana. Lo camí no és gaire bo, i per evitar lo traqueig he anat a poc a poc... —i es sentà en la butaca que li oferí la Teresa.

—Vol prendre alguna cosa? No faci compliments; aquí és a pagès.

—Se li estima... Sols un got d'aigua fresca.

La Mercè l'hi portà, amb bolados.

—Mil gràcies, senyoreta...

S'eixugà la boca amb gran mocador de seda de fondo vermell amb dibuixos groguencs que es tragué dels faldons del paltot, i tot eixugant-se:

—M'alegro de trobar tota la família reunida...

Es tragué de la butxaca de l'infern del paltot una grossa taba-

XXVII

La resposta d'en Marçal al senyor Aymar fou la següent: «Don Marçal i donya Teresa Noradell no fan cap oposició al projectat enllaç de llur filla Mercè amb don Lluís Maresch; però, com la Mercè és la interessada, ans de donar lo sí, demana alguns dies de reflexió per a conèixer més íntimament al que ha d'ésser son espòs. Per lo tant, don Lluís Maresch queda autorisat, lo mateix que sos pares, a prendre possessió d'aquesta llur casa».

* * *

En Lluís anava tots los dies a cal notari, impacient de saber la resposta, puix que, enterat pel senyor Aymar del trastorn que havia sofert aquella família, es temia que algun obstacle impossibilités son ferm desig.

Per fi, al comunicar-li lo notari la resposta d'en Marçal, se n'anà joiós a enterar-ne son pare.

—Està molt bé —digué lo senyor Pau—. Demà veuré mon advocat i procurador, i també el jutge, per a fer suspendre la subhasta.

—I jo, pare, demà iré a Masarac a visitar la família Noradell.

* * *

La Mercè no deixà passar gaires dies per a donar-li el sí.

Lo senyor Pau i sa esposa feren també llur visita als Noradells.

Lo casament fou fixat a primers de maig, mes de les flors i dels amors.

La nova corregué per tot l'Empordà. Amics, parents i coneguts d'ambdues famílies ne tingueren vera alegria.

Lo casament celebrat al casal fou de lo més lluit. Hi assistiren don Josep Aymar, mossèn Esteve, lo senyor Pere, les ties Maneles, la senyora Bibiana i sa filla Emília, parents i amics, àdhuc aquells amics que giraven l'esquena a en Marçal; ara tot eren *agasajos* i oferiments. Fins lo volien tornar nombrar diputat, mes cap d'ells s'atreví a proposar-l'hi. Veien que l'hereu Noradell, si bé era feble i delicat de salut, no obstant era curat, ben curat d'aquell contagi madrileny que de poc li corroé els ossos.

L'oncle Paulí no pogué assistir-hi, clavat en sa cadira de braços pel poagre, los peus embolicats amb draps de baieta. Però envià a sa neboda ses felicitacions i, per regalo de boda, un nero de vuit carnisseres que obtingué els honors del dinar de casament.

* * *

I en Francesc? Pobre Francesc...! Mentres mossèn Esteve donava als nuvis la benedicció nupcial, ell, postrat al peu de l'altar, alçava sos ulls envers la Verge Immaculada, pregant-la amb fervor per la ditxa de sa estimada Mercè, oferint-li lo sacrifici del seu amor, suplicant-la que li tanqués la nafra de son cor...! Pobre amor seu! Mentres l'alegria se reflectava en los semblants de tots, ell feia esforços per a dissimular son sofriment. Portava endolat en lo més

pregon del seu cor eix sentiment pur, ideal, vera emanació de l'ànima, que es ressent només una vegada en la primavera de la vida: lo primer amor...! Pobre Francesc! Si és tan bo...! Té tan bon cor, que la ditxa de la Mercè era la seua!

També, quan en Lluís, qui aviat lo aprecià, li feu la proposta d'anar a l'Havana, associant-lo a la casa Maresch, acceptà de bon grat. Hem de creure que sa laboriositat i honradesa lo faran tornar dintre alguns anys amb una fortuneta.

* * *

Un dia de juny, a la tarda, que els dos nuvis enamorats estaven amb llurs papàs, en Marçal i la Teresa, al jardí del casal, després d'una tarda plujosa, sortí un arc de Sant Martí esplèndid. Cada color de l'espectre solar ressortia d'una manera admirable. Descrivia en lo cel un arc immens que arrancava de les fondalades de Recasens i venia a morir a la muntanya de la Mare de Déu del Mont. En Marçal, pàl·lid, feble encara, apoiat sobre el braç de la Teresa, contemplava amb mirada trista, melancòlica, aquell arc esplèndid.

—Que n'és, d'hermós! —digué la Mercè—. Miri, papà, sembla que està sobre nostra casa.

—Sí, filla... És l'arc de Sant Martí que anuncia la bonança, lo bon temps, que fon la nuvolada i precedeix lo sol radiant... Que en feia, de temps, que no l'havia vist...! —I, alçant los ulls al cel—: És Déu, que nos l'envia... Veritat, fills meus?

En Lluís i la Mercè, al veure los seus ulls negats de llàgrimes, se tiraren dins sos braços... Los apretà fortament contra son cor.

Aquesta edició, primera dins la col·lecció «Imprescindibles», de *L'hereu Noradell*, la gran novel·la sobre la plaga de la fil·loxera que va arrasar el camp català, i un dels primers testimonis literaris del naixement del catalanisme polític, s'ha compost amb tipus Adobe Garamond Pro i s'ha imprès sobre paper certificat ecològic de 80 grams durant l'hivern de 2026.

IMPRESINDIBLES
BIBLIOTECA DE CLÀSSICS CATALANS

1.

Joanot Martorell, *Tirant lo Blanc*, edició,
introducció i notes de Josep Pujol.

2.

Marian Vayreda, *La punyalada*,
a cura de Margarida Casacuberta.

3.

Bartomeu Rosselló-Pòrcel, *Poesia completa*,
introducció de Pere Antoni Pons.

4.

Dolors Monserdà, *La fabricant*,
introducció de M. Carme Mas, edició de Gemma Bartolí.

5.

Francesc Fontanella, *Amor, firmesa i porfia / Lo desengany*,
a cura de Pep Valsalobre i Albert Rossich.

6.

Josep Maria de Sagarra, *Vida privada*,
edició i introducció de Narcís Garolera.

7.

Narcís Oller, *La febre d'or*,
edició i introducció de Gemma Bartolí.

8.

Joan Ramis, *Teatre complet. Lucrecia. Arminda. Rosaura*,
edició i introducció de Maria Paredes.

9.

Carme Karr (L. Escardot), *Clixés*,
edició, introducció i epíleg de Lluïsa Julià.

10.

Bernat Metge, *Obra completa*,
edició i introducció de Lola Badia.

11.

Raimon Casellas, *Els sots feréstecs*,
edició i epíleg de Jordi Castellanos
i introducció de Maria Campillo.

12.

Teodor Llorente, *Antologia poètica*,
edició i introducció de Rafael Roca.

13.

M. Antònia Salvà, *Espigues en flor / El retorn*,
edició i introducció de Lluïsa Julià. Epíleg de Maria Callís.

14.

Santiago Rusiñol, *L'auca del senyor Esteve*,
edició i introducció de Margarida Casacuberta.

15.

Carles Bosch de la Trinxeria, *L'hereu Noradell*,
edició i introducció de Josep Camps.

L'hereu Noradell (1889) és la novel·la més important de l'autor nord-català Carles Bosch de la Trinxeria (1831-1897) i un dels primers exponents de la narrativa catalana moderna. Amb aquesta obra, Bosch s'allunya del ruralisme romàntic amb la voluntat de connectar amb les grans tendències de la narrativa europea.

La història relata la decadència de Marçal Noradell, hereu d'un vast patrimoni de vinyes als peus de l'Albera, que, amb motiu del seu nomenament com a diputat a les Corts, es trasllada a Madrid. En l'ambient urbà, el joc i el vici l'allunyen de les seves responsabilitats amb la terra i la família. Mentrestant, el temut flagell de la fil·loxera accelera la ruïna econòmica del camp català.

El relat de l'hereu es complementa amb una descripció viva i detallada del món rural. S'hi descriuen els sistemes de conreu, els processos d'elaboració del vi, els costums, les eines i les cançons dels vinyataires de l'època. L'obra ens permet assistir també a l'eclosió del primer catalanisme modern, que aleshores es traduïa en una defensa aferrissada de la terra, de la llengua i dels usos tradicionals.

Quaranta anys després de l'última edició, aquest volum, a cura de Josep Camps, torna a posar a l'abast dels lectors un text fonamental de les nostres lletres, que avui era gairebé impossible de trobar. La introducció, del mateix Camps, doctor en filologia catalana i especialista en l'obra de Bosch, situa la novel·la en el seu context històric i en destaca el valor estètic i cultural.

